

ZBOROVSKÝ FARÁR JOZEF REMBECKÝ A JEHO KNIŽNICA

Mariana ČENTÉŠOVÁ

Abstract

The article focuses on the personality and pastoral activities of Jozef Rembecký, parish priest and Šariš archdeacon in the process of re-Catholization, who worked in Zborov in the second third of the 18th century. He also placed his extensive personal library in the rectory. It was later incorporated into the local parish library. Another part of the article is devoted to the content analysis of the catalogs of the Rembecky Library (in the form of incipits), which have been preserved in the Archbishop's Archive in Košice. The analysis consists of the identification of titles and their content classification.

Keywords: parish libraries, re-Catholization, Zborov, biographies

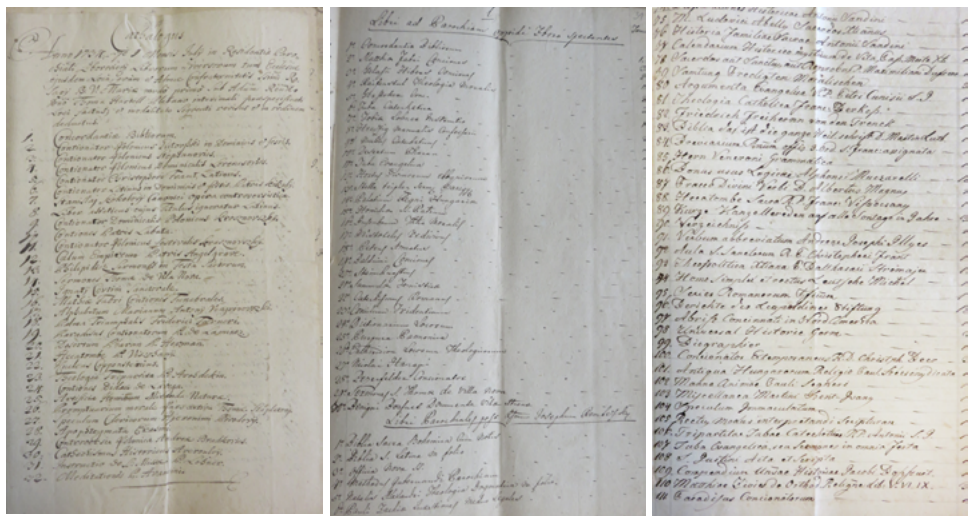
Abstrakt

Príspevok sa zameriava na osobnosť a pastoračné aktivity zborovského farára a šarišského archidiakona Jozefa Rembeckého v procese rekatolizácie, ktorý v Zborove pôsobil v druhej tretine 18. storočia. Na fare umiestnil aj svoju rozsiahlu osobnú knižnicu. Tá bola neskôr včlenená do miestnej farskej knižnice. Ďalšia časť príspevku je venovaná obsahovej analýze katalógov Rembeckého knižnice (vo forme incipitov), ktoré sa zachovali v Arcibiskupskom archíve v Košiciach. Analýza pozostáva z identifikácie titulov a ich obsahového zaradenia.

Kľúčové slová: farské knižnice, rekatolizácia, Zborov, biografie

Farské knižnice predstavujú zaujímavý a stále málo prebádaný súbor historických tlačí v rámci výskumu dejín knižnej kultúry na Slovensku. Dokumentovanie ich existencie uľahčujú najmä zachované súpisy farských kníh v rámci kanonických vizitácií či inej spisovej agendy fár rímskokatolíckej cirkvi, keďže v období rekatolizácie vyplynula potreba podrobne evidovať cirkevný život v jednotlivých farnostiach. Vďaka týmto dokumentom vieme, že v Šariši, podobne ako aj v iných častiach Uhorska, sa na viacerých vidieckych farách uchovávali početne zachované farské knižnice a výnimkou nebola ani fara v Zborove.¹

Z obdobia 18. a 19. storočia sa zachovalo niekoľko súpisov zborovskej farskej knižnice, na základe ktorých môžeme sledovať vývoj knižnice, predovšetkým narastanie počtu knižných jednotiek, a to od počtu 73 titulov (incipitov) v roku 1734 až po 225 titulov (v 355 zväzkoch) v roku 1854. Vzhľadom na predpokladaný výskyt príväzkov ide s určitosťou o ešte vyšší počet. Tieto súpisy vypracovali miestni farári na popud vyššieho cirkevného predstaviteľa buď pri konaní vizitácie, alebo pri nariadenej inventarizácii cirkevného majetku. Medzi tieto súpisy tak patria: súpis Tomáša Hartela a Jozefa Rotha z roku 1734, súpisy Jozefa Rembeckého z rokov 1775 a 1789, súpisy Františka Stanoviča z rokov 1813 a 1851 a súpis Tomáša Kapyho z roku 1854.²

Obr. 1. Katalógy zborovskej farskej knižnice z rokov 1734, 1813 a 1854

¹ ČENTĚŠOVÁ, Mariana. Farské knižnice v Šariši v 18. storočí. In: *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 57-71.
² AACass Košice, Vol. 7, Nr. 12.2 Visitatio Ecclesiarum Parochialium C. Saárosiensis District. Superioris 1734; Inventáre farnosti Zborov z rokov 1813, 1851, 1854, 1896; ADAM, Ján. Mestečko v období včasného novoveku. In: *Zborov. Dejiny obce a Makovického panstva*. Zborov: Obecný úrad Zborov, 2005, s. 79-80; ČENTĚŠOVÁ, Mariana. Farská knižnica v Zborove v 18. a 19. storočí. In: *Kniha 2020*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2020, s. 457-465.

V nasledujúcom texte sa zameriame na časť farskej knižnice, ktorá patrila zborovskému farárovi Jozefovi Rembeckému. Cieľom nášho príspevku je však aj predstavenie života a osobnosti Jozefa Rembeckého, vzdelaného, činorodého a rozhladeného kňaza a jágerského kanonika.

Jozef Rembecký sa narodil okolo roku 1737 v obci Lipník v Spišskej stolici.³ S najväčšou pravdepodobnosťou ide o obec Veľký Lipník na Spiši, ktorá bola a aj v súčasnosti stále je sídlom gréckokatolíckej farnosti. Ďalšie základné či stredoškolské štúdium absolvoval v Bardejove. Filozofiu a teológiu vyštudoval v Jágri. Po vysviacke od 29. 7. 1763 pôsobil ako farár v Strážskom (Eórméző) a strávil tu 9 rokov. Ako tiež o sebe uvádza vo vizitácii z roku 1775, jeho materinskou rečou bola slovenčina, maďarčinu a nemčinu ovládal priemerne.

V Zborove začal pôsobiť od januára 1773, pričom nahradil predošlého farára Jána Leviczkého. Do Zborova prišiel na podnet svetských patrónov farnosti Aspremontovcov a Szirmayovcov, ktorí sa usilovali získať do farnosti nového kňaza.

Samotná farnosť Zborov bola už v tomto období takmer celá rímskokatolícka. Podľa zachovaných historických prameňov siahajú dejiny zborovskej farnosti asi do začiatku, resp. polovice 16. storočia. V stredoveku bol Zborov filiálkou susednej smilnianskej farnosti a v tomto období sa tu spomínali len drevené kaplnky, resp. kostoly.⁴ Po akvizícii Zborova, hradu i príslušného majetku Šeredyovcami význam mestečka ako remeselného a správneho centra hradného panstva vzrástol a túto úlohu si držal aj v 17. storočí, keď majetok získali Rákociovci. Patronát nad farským kostolom držala tá vetva Rákociovcov, ktorá už začiatkom 16. storočia priľnula ku katolíckej cirkvi a z tohto dôvodu zasiahla reformácia Zborov len krátkodobo. Zakladateľ tejto vetvy, Pavol Rákoci (1596 – 1636) pod vplyvom svojej matky Barbory Telegdyovej prijal katolícku vieru a do svojho kaštieľa pozval misionárov z reholí dominikánov a jezuitov. Agilní v prospech rímskokatolíckej cirkvi boli aj jeho potomkovia, syn Ladislav a vnučka Alžbeta. Na popud Ladislava bol kostol znovu vysvätený v roku 1655 chelmským biskupom Pstrokonským a tiež dal kostol prestavať, okolo roku 1662 došlo k výstavbe murovanej veže a valenej klenby.⁵ V 18. storočí prislúchali k farnosti filiálky Smilno, Dlhá Lúka, Stebnicka Huta a niekoľko gréckokatolíckych obcí. Zborov bol v niektorých rokoch aj sídlom hornošaríškého archidiakonátu.

Jozef Rembecký hneď po príchode do Zborova usúdil, že jednou z prvých aktivít, ktorým sa bude musieť venovať je výstavba novej fary. Už v kanonickej vizitácii v roku 1775 uvádza, že drevená fara, na ktorej býva, je vo veľmi zlom stave a vystavanie novej budovy je nevyhnutné. V rokoch 1778 a 1779 došlo k vybudovaniu murovanej farskej budovy, pričom v dome bola okrem farárových dvoch izieb aj izba pre kaplána.⁶ O dva roky na to už farár Rembecký organizoval opravu farského kostola, ktorá sa týkala veže, klenieb, obvodových múrov a strechy, pričom aj sám prispel do verejnej zbierky sumou

³ Obec Lipník označil J. Rembecký za svoje rodisko v kánonickej vizitácii z roku 1775. AACass Košice, Kánonická vizitácia z roku 1775.

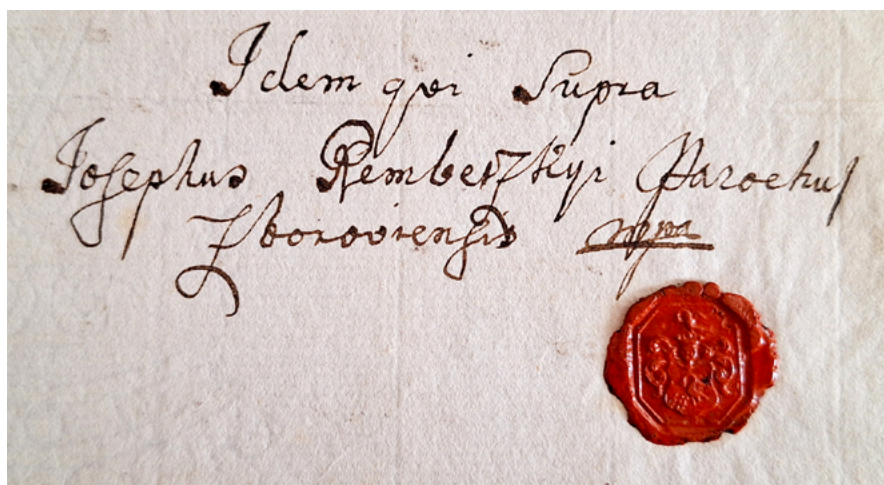
⁴ V súčasnosti prebieha v zborovskom farskom kostole sv. Margity Antiochijskej archeologický a pamiatkový výskum, ktorý môže upresniť datovanie vzniku samotného kostola i farnosti.

⁵ ADAM, odk. 2, s. 77; AACass Košice, Kánonická vizitácia 1775.

⁶ ADAM, odk. 2, s. 81.

400 zlatých, čo bol po svetských patrónoch tretí najvyšší individuálny finančný príspevok.⁷ Pre kostol zaobstarával aj potrebné liturgické vybavenie a faru vybavil nábytkom a rôznymi potrebami do domácnosti.

O majetku J. Rembeckého nás informuje aj testament, ktorý si sám spísal 10 dní pred smrťou, a to 6. septembra 1807.⁸ Pri spisovaní jeho poslednej vôle bolo prítomných 5 svedkov – predovšetkým zemepanských inšpektorov, notára a správcu Makovického panstva. Za exekútorov testamentu určil kňazov Tomáša Korbiča a Adama Zátureckého. Samotný testament je opatrený vlastnoručným podpisom Jozefa Rembeckého a jeho pečatou, pričom ústredným motívom pečatného pola je pelikán krmiaci mláďatá vlastnou krvou. Tento výjav sa často objavuje vo farárskych pečatiach. Nad erbom je ešte aj kňazský klobúk so strapcami, čo symbolizuje hodnosť jágerského, resp. košického kanonika.⁹ Pred tým ako J. Rembecký získal tento titul, bol jeho erb sprevádzaný prikrývadlami.

Obr. 2. Podpis a pečať zborovského farára Jozefa Rembeckého

Testament je spísaný na deviatich stranách fóliového formátu. Finančnú hotovosť v sume 5 330 zlatých daroval 35 fyzickým, resp. právnickým osobám, na prvom mieste košickej diecéze, 500 zlatých odkázal zborovskému kostolu „sponsae vero meae“, následne kostolom vo filiálkach, ako aj kostolu v Strážskom a jeho filiálke, kde predtým pôsobil. Neopomenul ani zborovské ružencové bratstvo a miestny chudobinec. Peniaze odkázal aj viacerým spolubratom v kňazskom povolání a bardejovským františkánom, s ktorými udržiaval počas pôsobenia v Zborove čulé kontakty. Finančné čiastky zanechal aj pre svoju pokrvnú rodinu, sestrám Anne Mokossiny a Márii Nepti, ako aj bratovi Matejovi. Medzi dedičmi sa nachádza aj kaplán, gazdiná na fare a jej rodina, organista a kostolník s rodinami. Čo sa ešte týka finančnej hotovosti J. Rembeckého, pomerne veľká suma vyše 7 000 zlatých bola vo forme obligácií u rôznych osôb. Až 2 000 zlatých si od neho

⁷ AACass Košice, Acta Parochiae 1717, 1732 – 1799.

⁸ AACass Košice, Rembetzky Jozef, personalia et testamentalia 1744, 1773 – 1829.

⁹ Košické biskupstvo vzniklo v roku 1804 vyčlenením z jágerskej diecézy.

vypožičal napríklad zborovský zemepán Anton Szirmay. Testament pokračuje inventárom hnutelného majetku – nábytku, potrieb v domácnosti, obrazov či liturgického náčinia. Väčšinu z týchto 84 položiek zanechal J. Rembecký na fare. V testamente sa v závere uvádza, že skriňa s knihami so šiestimi zásuvkami, ktorá sa nachádza na fare, má tu aj ostať. Iba dve knihy, a to konkrétne českú *Bibliu* v dvoch zväzkoch a latinskú *Bibliu* zanechal kaplánovi Jurajovi Szkurkayovi.

Jozef Rembecký skonal 16. septembra 1807 v Zborove. V matrike zomrelých zborovskej farnosti sa uvádza, že umrel následkom choroby, pričom posledných sedem týždňov už trávil len na lôžku.¹⁰ Z testamentu tiež vyplýva, že počas tohto obdobia sa oňho okrem riadneho sluhu chodila starať aj manželka organistu a vdova Loratisa Kaminská. Podľa matriky bol Jozef Rembecký pochovaný v Kaplnke sv. Anny v Zborove.¹¹

Obr. 3. Kaplnka sv. Anny v Zborove (pohľad zo zadnej strany) (Foto: M. Čentéšová)

¹⁰ Rímskokatolícka matrika farnosti Zborov. Dostupné na internete: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-69P3-YWB?i=193&wc=9PQ8-ZNL%3A107654301%2C107654202%2C107710501%2C1161484302&cc=1554443>[cit. 2024-05-10]

¹¹ Túto dodnes zachovanú kaplnku stojacu pri farskom kostole dala postaviť Juliana Rákociová. Zo zadnej strany kaplnky je v architektúre naznačený portál, ktorý by mohol byť vstupom do krypty.

Farská knižnica Jozefa Rembeckého bola po jeho smrti včlenená do zborovskej farskej knižnice. Rembeckého knihy sa v rámci zachovaných inventárov knižnice dajú osobitne identifikovať iba vďaka súpisu z roku 1813, ktorý vyhotovil zborovský farár František Stankovič pri príležitosti konania kanonickej vizitácie za účasti košického biskupa Ondreja Szabóa.¹² Súpis sa delí na tri časti – zoznam kníh Františka Stankoviča v počte 73 titulov v 181 zväzkoch, zoznam kníh nachádzajúcich sa na fare v počte 30 titulov v 36 zväzkoch a zoznam kníh Jozefa Rembeckého v počte 106 titulov v 138 zväzkoch. Celkovo bolo podľa súpisu na fare 355 zväzkov kníh. Aj keď tento počet treba považovať za orientačný, v porovnaní s inými súpismi farských kníh z 19. storočia ho možno považovať za približujúci sa reálnemu stavu.

Nevýhodou všetkých vyššie spomínaných súpisov kníh na zborovskej fare je to, že sú pomerne stručné. Zaznamenaný je len krátky incipit a počet zväzkov. O starobylosti či roku a mieste vydania tlačí sa nedozvedáme nič. Aj samotné incipity sú pomerne stručné a v niektorých prípadoch nie je možné tlač identifikovať, napriek tomu sme sa pokúsili o obsahovú analýzu tlačí, ktoré Jozef Rembecký vo svojej knižnici zhromaždil. Je prirodzené, že zborovského farára najviac zaujímala teologická literatúra, bez ktorej by sa pri výkone svojho povolania nezaobišiel. Veľkou skupinou sú v tomto ohľade kázne. Väčšie zastúpenie majú kázne latinské od zahraničných teológov, príslušníkov reholí jezuitov a františkánov z obdobia po tridentskom koncile a neskôr. Zastúpenie tu má napríklad rozšírená tlač nemeckého teológa Josepha Ignatza Clausa *Spicilegium Concionatorium* a ďalších nemeckých teológov a rehoľníkov Josepha a S. Maria, Casimira Füesslina (*Theatrum Gloriam Sanctorum*), Sebastiana Heinricha Penzingera, Franza Xavera Dorna, Christophu Beera (*Concionator Extemporaneus*) talianskeho jezuitu Paola Segenriho a napríklad aj českého teológa Valentína Bernarda Jestrábskeho (*Opus Novum Tripartitum Concionum Moralium*). Rembecký zbieral aj kázňovú literatúru v slovan-ských jazykoch, v češtine išlo o kázne Fabiána Veselého a jezuitov Leopolda Fabricia a Bohumíra Josefa Ignáca Bilovského (*Cyanea Cantio*), v slovenčine niektoré z kázní Jozefa Ignáca Bajzu a aj poľské kázne (*Panegyricus Polonicus*), ktoré mu boli v poľsko-slovenskom Zborove určite nápomocné. Napokon vlastnil aj jednu maďarskú tlač Jánosa (Jána) Gyalogiho, pravdepodobne išlo o dielo *Panegyrici Sanctorum Patronorum Regni Hungariae, Tudni-Illick, Nagyasszonyról, Magyar Szentekről, És Az Országhoz Tartozandó Kivált-Képpen Való Innepekre Jeles Prédikációk*. Pri koncipovaní svojich kázní využíval životopisy svätých. Do knižnice si napríklad zaobstaral tlač s názvom *Martyrologium Romanum Gregorii XIII* či dielo s iniciptom *Vita Francisci Seraphici*.

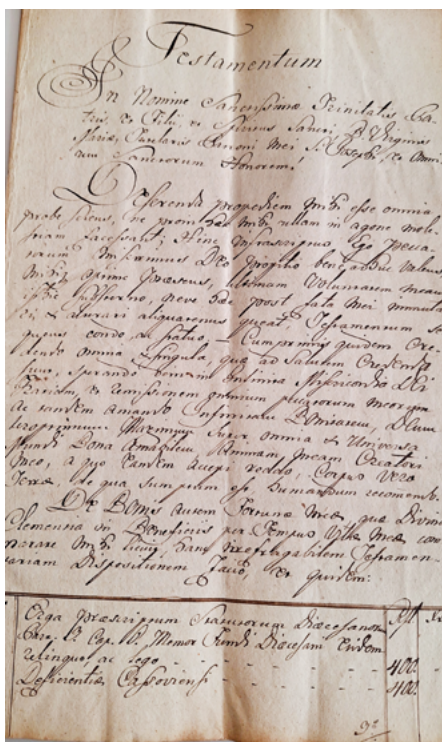
Ako praktizujúci kňaz potreboval Rembecký aj literatúru z oblasti pastorálnej teológie a modlitebné knihy. V jeho knižnici nájdeme ostrihomský rituál a breviáre a diela ako *Universalis Catechismus Romanus Ad Parochos* od Andreasa Fabricia Leodia, *Institutio Parochi Seu Speculum Parochorum* od Sebastiana D' Abreu', *Instructiones Pastorum* od Karola Boromejského, *Sacerdos Aut Sanctus Aut Reprobus* od jezuitu Maximiliána Dufrene či rôzne inštrukcie k spovedaniu ako napríklad tlač *Instructio Practica Quinta De Confessionibus* od Tobiasa Lohnera, či dielo *Praxis Confessarii* od Alfonsa de Ligorio.

V knižnici nechýbali práce z oblasti morálnej a dogmatickej teológie. Za všetky môžeme na tomto mieste spomenúť aspoň veľmi rozšírené dielo nemeckého teológa Friedricha Förnera (*Palma Triumphalis Miraculorum Ecclesiae Catholicae*) a Hermanna Bussenbauma

¹² AACass Košice, Kánonická vizitácia Zborov z roku 1813. Responsa ad puncta visitationis canonicae.

(*Medulla Theologiae Moralis*), španielskeho jezuitu Martinez de la Parru (*Tuba Cathetica*), francúzskeho jezuitu Paula Gabriela Antoine (*Theologia Moralis*), nemeckého františkána Benjamína Elbela (*Theologia dogmatica et moralis*) a pod.

Osobitnou kapitolou bolo sväté písmo, a to samotná *Biblia*, ako aj rôzne komentáre k písmu či evanjeliám (autori Martin Wouters, Cornelius a Lapide). V knižnici sa nachádzala košická tlač *Quaestiones Selectae In Epistolas Sanctorum Apostolorum* žilinského jezuitu Pavla Zamarovského či dielo trnavského jezuitu Martina Sentivániho (*Rectus Mudos Interpretandi S. Scripturam*). Ako už bolo spomenuté vyššie, Rembecký vlastnil českú a latinskú *Bibliu* po dvoch zväzkoch, pričom ich v testamente odkázal kaplánovi. Značný počet tlačí bolo z oblasti práva – občianskeho a cirkevného. J. Rembecký zhromažďoval aj rôzne dekréty a nariadenia duchovných i svetských autorít. Pre lepšiu orientáciu v texte vymenujeme aspoň niektoré: *Decretum Primum : Leopoldi II. Imperatoris et Regis, Sacraconcilia Ecclesiae Romano-Catholicae* od Karola Péterfyho, *Institutiones iuris civilis, Quinta Compilatio Epistolarum Decretalium Honorii III, Corpus Juris Canonici*. Jednou z posledných tematických skupín je oblasť dejín Uhorska, ktorá je tu reprezentovaná nepočetnou, ale zaujímavou vzorkou. Ich zhromažďovanie môže svedčiť o záujme J. Rembeckého o dejiny svojej krajiny. Nachádzali sa tu napríklad dejiny Uhorska od Mikuláša Ištvánfyho (*Historia Regni Hungariae*), ďalej dielo s incipitom *Historia Hungariae Politica, Kronika anonymného notára kráľa Bela* a titul *Palatium Regni Hungariae* od Mikuláša Schmittha.

Obr. 4. Testament J. Rembeckého z roku 1807

Záverom môžeme zhrnúť, že knižnica Jozefa Rembeckého bola typickou knižnicou rímskokatolíckeho farára pôsobiaceho na fare na vidieku. Išlo prevažne o teologickú literatúru, pričom zopár tlačí bolo z oblasti práva a dejín. Treba však dodať, že aj tieto knihy slúžili na doplnenie informácií potrebných pri výkone kňazského povolania. Jozef Rembecký bol rodeným Slovákom, neovládal cudzie jazyky, ak nerátame latinčinu a v knižnici sú tak zaradené najmä latinské tlače. Výnimkou je kázňová literatúra, kde siahal aj po autoroch píšucich domácomu ľudu zrozumiteľným jazykom – čeština, slovenčina a poľština. Dá sa predpokladať, že knihy neboli len zo zahraničia, ale často si zaobstarával aj tlače z domácich officín, najmä Trnavy, Košíc a Bratislavy, ktoré boli najdostupnejšie. Knižnica Jozefa Rembeckého je malou, ale dôležitou čiastkou pokračujúceho výskumu zborovskej farskej knižnice.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Pramene

AACass Košice, Fondy:

Districtualia, Vol. 7, Nr. 12.2 Visitatio Ecclesiarum Parochialium C. Saárosiensis District. Superioris 1734

Inventáre farnosti Zborov z rokov 1813, 1851, 1854, 1896

Kánonické vizitácie z rokov 1775 a 1813

Acta Parochiae 1717, 1732 – 1799

Rembetzky Jozef, personalia et testamentalia 1744, 1773 – 1829

Literatúra

ADAM, Ján. Mestečko v období včasného novoveku. In: *Zborov. Dejiny obce a Makovického panstva*. Zborov: Obecný úrad Zborov, 2005. 80-969350-1-1, s. 79-80.

ČENTÉŠOVÁ, Mariana. Farská knižnica v Zborove v 18. a 19. storočí. In: *Kniha 2020*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2020. ISBN 978-80-8149-138-2, s. 457-465.

ČENTÉŠOVÁ, Mariana. Farské knižnice v Šariši v 18. storočí. In: *Kresťanská kultúra a jej miesto v dejinách východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013. ISBN 978-80-89614-03-5, s. 57-71.

Mgr. Mariana Čentéšová, PhD.

Štátna vedecká knižnica v Prešove,
Hlavná 99, Prešov
marianacentesova@gmail.com

Absolventka histórie na Prešovskej univerzite v Prešove. V súčasnosti pôsobí ako retrospektívna bibliografka na oddelení historických a knižničných fondov Štátnej vedeckej knižnice v Prešove. Vo svojom výskume sa zameriava na regionálne dejiny východného Slovenska do roku 1918, osobitne na cirkevné dejiny, dejiny šľachty a historické knižnice.